



**AJUNTAMENT DE LES BORGES DEL CAMP**

**III Premi Literari Sant Jordi  
1992**

**PREMI NARRACIÓ**

**Solament he tingut  
una joguina  
de  
Santi Borràs Torres**

Encara mantinc gravat a la memòria la primera i única joguina que em varen portar ela Reia quan era petit. Fou un carret i un cavall tot de fusta i d'una sola pega, estava pintada amb ela coloro vermell i groc.

Era l' any 1936. tenia escassament cinc anys.

No se el temps que la vaig fruir; poc, molt poc, ja que em va caure escales avall i va quedar desmanegada.

Vaig plorar molt al veure aquell somni d'infant convertit en una palleringa. La mare, carregada de bona intenció i per a consolar-me, m'afirmà reiteradament que tornarien a escriure als Reis a fi de que l'any vinent portessin un altre cavall i un altre carret més gros i més maco que aquell que ja no servia per a jugar.

Aquí s'esfumà l'esperança de gaudir d'una joguina.

De colors vermells i grocs durant la vida n'he vist molts, potser massa; que representin un equí enganxat a un vehicle de transport per a fer feliç a un nanet no n'he vist mai mes cap.

Desanimat, amb el carret i l'animaló de fusta desmanegat, sortia al carrer tot ple d'ansia i engelosit envejant als amics que xalaven amb les seves joguines. do, amb quatre fustes esquinçades als dits, consirós i amorfit en un reco, vivia el consol de dir i de pensar que quan tornessin a passar els Reis en tindria una tant o més bonica que la seva.

II· lusió vana. Els fets d'aquell juliol, inici d'una tongada de desastres, motivaren que l'edat feliç de la infantesa es convertís en un cúmulo de records i privacions gens agradables, i els entreteniments propis de l'edat s'acoplaren a l'ambient dels anys difícils viscuts en guerra.

Ara, avi canós sexagenari, torno a reviure el passat pensant en to que vaig jugar durant aquell trienni que mai no havia d'haver existit.

Tots els infants vàrem revenir bèl· lics, gaudíem podent portar un gorro de milicià, posant-nos un drap vermell penjat al coll i una pistola de fusta clavada al cinyell. Volíem ésser grans i en certa manera ens hi anàrem fent.

Ens tornarem descarats, i al increpar-nos les persones majors d'alguna malifeta contestàvem despectivament: es la guerra !.

Tota la mainada visquérem intensament aquella lluita fraticida, fent el paper de met ens posàvem innocentment i picarescament pertot arreu. Els fets locals els palparem més de prop que els adults ja que ells no s'hi veien obligats, es quedaven a casa. Per entrar i sortir del poble calia depassar un control; n'hi havia al Portal i a les Canterílls que per aquelles dates eren els extrems de la població. Amb bidons buits formaven dues barreres contraposades a fi de que els vehicles es vegessin obligats a reduir la velocitat. Existia una garita amb ciutadans voluntària per a controlar el moviment de la gent, portaven una escopeta de caça de dos canons i el mocador vermell. al coll; el més jove, endemà, presumia d'una espasa.

Nosaltres, la quitxalla, estàvem allí pendants dels fets amb uns ulls com a taronges observant el que passava.

Pujaven de carretera avall alguns automòbils negres carregats de persones que jo les veia anormals i estranyes, que disfrutaven ensenyant per les finestreta els canons de les seves armes. Tots fatxendes i pinxos baixaven del cotxe i dirigint-se al control saludaven amb el puny enlaire un "salut". Amb rialles i to enfàtic - grandiloqüent glossaven les seves heroï citats". Un mot molt corrent entre ells era la paraula "pelat": ja hem "pelat" a en tai, a Reus n'han "pelat" tres ....

De cop em creia que eren barbers, i no, resultaren ésser assassins. Mataven a persones que els hi feien nosa o que no creien les seves doctrines. La majoria d'aquest assassinats es portaren a terme a les cunetes de la carretera i de nit.

Al matí següent es comentava pel poble el lloc on hi havia morts, i als brivalls ens faltava temps per anar-los a veure.

Recordo haver vist una dotzena de morts a tirs a la voravia de la baixada de Mas dels Alls, baixant a l'esquerra, per allí on esta habilitat actualment per tirar runa. De lluny, ja que havia gent armada que imposava: respecte acostar-s'hi, també vaig veure era afusellats a la basa del Terra, eren vuit o deu. Els que m'impressionaren mes foren quatre o cinc morts a trets als pins existents a la cruï lla de la riera d'Alforja amb la carretera de Riudecols, estaven lligats a les sogues dels pins i es va comentar que si eren de Falset. El més jove, que potser encara no s'afaitava, tots vàrem coincidir en que tenia el somriure als llavis.

Veure als cinc o sis anys aquestes escenes impressionà fins l' extrem d'adulterar la personalitat.

A Les Borges, de morts assassinats, en són evidents dos: el Joan Montpeó i Masip que tenia 17 anys i morí per ésser seminarista, o sigui estudiant de Capellà. L' anaren a buscar a casa, l'obligaren a pujar a un cotxe i el van matar a la riera de Riudecols a un quilòmetre escàs abans d' arribar al poble; el van colgar allí mateix i vaig veure el clot d'on fou desenterrat un temps després per donar-li sepultura al nostre fossar. L'altre va ésser mossèn Miquel rector de la parròquia afusella en circumstancies semblants, ignoro el lloc; un camió amb gent amada es via parar a la carretera, entremig del Bar Emilio i l'Hostal, i tots contents i enlairant les armes cridaven anunciant que l'últim capellà del poble ja l'havien pelat". uns anys després fou sebollit al cementiri. Les seves despulles restaren esposades al públic i encara es podia veure entortolligada la corda en que l' hi lligaren les mans.

Existia una llista de 14 persones, entre elles el meu avi, que pel sol fet d' ésser titllats de dretes o de la junta del Sindicat Agrícola Catòlic estaven destinats a per aquella fi. La valentia d'un gran home, en Pere Giol i Freixes (Pere Comunista) president del Comitè Local, interposant-se davant dels botxins venien disposats a emportar-se dits ciutadans motiva que el poble es podés salvar d' una massacre.

Això no impedí de que a les famílies que sabien que un parent estava a les llistes es visqués amb intranquil· litat.

Continuo pensant de que els petits, els inconscients, som els que visquérem més: de prop els destres locals de la guerra. El dia de cremar tot el, que hi havia dins de l' església, que per fer-ho obriren un esvoranc a la paret del costat de la capella del Santíssim per sortir al lloc conegut com "la Casta" enfront dels pins del Forgetà, mentre els voluntaris i gent obligada anava treien imatges, altres, bancs, ornaments i tot el que hi havia dintre per tirar-lo a la foguera, un grupet de cinc o sis bordegassos espiava esgarrifats observant lo que allí passava. No en tenien prou que al marxar el personal anàvem a regirar el foc i les cendres, per descobrir lo que hi havia. Solament quedaren guixots i ferros, en especial claus forjats que després els aprofitaren per a fer carretons per a jugar.

Quan van tirar les campanes daltabaix del campanar, nosaltres, els irresponsables, els innocents, restàvem amagats por aquelles entrades del replà sotjant per les gatoneres esperant el moment en que es despengessin. I les vegerem despenjar ! .

Una imatge trista i desagradable que tinc gravada a la ment, es la d'un flotó de dones de la Vila que suades i contentes baixaven de l' ermita pel carrer Comerç anunciant alegrement que ja l'havien cremat. Al contrari de lo que succeï a a casa on la mare plorava sense consol.

L' espectacle que no ens deixaven córrer la menudalla era quan forçosament aterrava un avió al pla de Mas d'en Giol, hi fèiem més viatges que una vella al seu niu. En recordo dos: un bimotor i un saga; crec que farem mes. lo que miràvem mes encisats i cridava més l'atenció eren les metralladores que eixien arreu dels aparells.

Al terme de les Borges el record em porta a cinc bombardejors, dos varen ésser tràgics, hi hagué morts. un fou amb bombes molt grosses, es creu que eren de fabricació alemanya, caigueren "al Recer" prop del Sindicat, llavors escoles, tots érem a col· legi i els pares vingueren esglaiats a buscar-nos. Vora la Font de les Escales hi hagué ferits, un de tan greu que sobrevisqué poques hores. un altre dia varen bombardejar des de l'estació a l'entrada del poble; a la port de ferro de la finca "Prunereo" encara es poden veure els forats fets per :La metralla, prop de la Torre Sans hi va haver dos morts i ferits a un dels quals li amputaren una ma. Sota de lo que avui es la gasolinera també caigueren bombes, una a 50 metres d' on estava jo. Un altre bombardeig va ésser a les rodalies de Mas Tarrats ; també en caigueren cinc al "Tros de l' Avi". Els primers en arribar en aquestos llocs sempre eren els inconscients, o sigui la xicalla.

L' acte que demostra més la irresponsabilitat d'un marrec, era que devia tenir set anys que junt amb altres més grans varen anar a prendre bales als soldats que estaven aquarterats al. Mas d' en Giol i ens n'emportarem força; hi havia una caixa de munició esbotzada i ens omplirem tots les butxaques. Després, a fer-les explotar. Preparàvem una foguera amb els projectils dintre, calàvem foc, i marxàvem escapats a amagar-nos davall d'un marge, anàvem contant en veu alts las detonacions i fins que no s'acabaven no sortíem.

També recordo haver pinçat "xuscós" a un avió que carregava pel subministrament als soldats del front al forn de cal Càndido, que com tots els altres del poble estava requisat i hi treballaven soldats d' intendència. Malgrat que quan teníem menjera de pa tou anàvem davant la porta de les fleques i posant cara de llàstima en demanàvem; els bons soldats sempre ens donaven un tros de pa de munició . També aconseguíem. qualche ració ajudant a entrar la llenya al pastim.

Al poble, per resguardar-nos dels bombardejos, es perforaren tres refugis subterranis: un al Portal, un altre a la plaga de l'Església amb sortida a la plaçeta de cal Ortiga i el tercer a la Plaga de la Font amb eixida a la carretera, tots tenien al mig un pou per airejar. En sentir les sirenes de Reus, tothom al refugi, i al crit de, ja ha passat el perill!, començava a sortir la gent. S'hi va instal·lar l'electricitat, la mainada ens passejàvem per dins entrant per una boca i sortint per l'altre. Quan fallava la llum encenien gomes de pneumàtic per il·luminar i el degoteig va produir cremades a més d' un infant Dites ferides es curaven aviat amb l'ungüent que feia la Maria Cros Masip (Marieta Fustera) que morí sens revelar a ningú la composició d'aquell prodigiós bàlsam.

Els darrers dies republicans varen ésser preocupants: desbandada de soldats que s'escapaven del front, constantment vols d'avions per damunt del nostre cap, enraonades en tots els sentits, famílies enteres que passegen per la carretera evacuant dels seus pobles, els trens que ja no podien circular més enllà de la nostra estació . . . .

I el tro final: la voladura de l'ermita i els ponts de la carretera i de l' Enroig. Visquérem veritablement unes hores tràgiques.

Esdevingué el 15 de gener de 1939, diumenge, un dia primaveral. A mig mati entraren a la nostra Vila els "nacionals", els que promogueren la guerra i la granaren; molta gent del poble ens vàrem traslladar a la carretera per contemplar l' arribada i el pas de les tropes triomfals, els xiquets a primera fila. De lluny vaig veure i em va embadalir un cavall, per a mi molt maco; encavalcat hi anava un soldat tot mudat presumint d'uniforme, portava a les mans un bastó llarg que al cap davant hi penjava un drap vermell i groc ....

Aquell animal. i aquells colors m'evidencià la joguina que durant tres anys vaig esperar i em va fer reviure la fantasia d'una esperança convertida en desengany.

La carta que, junt amb la mare, havia d' escriure demanant un carret i un cavall per gaudir jugant, avui encara no la he escrit.

Mai més els Reis d' Orient m' han portat cap joguina.